

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด Guidelines for Developing Legal Potential of Buddhist Monks in Roi Et Province

อภิขญา พรรณศรี
พระครูเอกุตตรสตาทิคุณ
พระครูปริยัตวรมณี
กิตติพัทธ์ เทศกำจร
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Apichaya Phansri
Phrakhuakutarasatikun
Phrakhrupariyatwaramethi
Kittiphath Thedkamchorn
Mahachulalongkornrajavidyalaya Roi Et Buddhist College
Email: kittiphath.thed@mcu.ac.th

รับบทความ: 16 ตุลาคม 2568; แก้ไขบทความ 19 ตุลาคม 2568; ตอรับบทความ: 21 ตุลาคม 2568
Received: October 16, 2025; Revised: October 19, 2025; Accepted: October 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์ในพื้นที่จำนวน 17 รูปโดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดพบประเด็นที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) การจัดการทรัพย์สินและที่ดินวัดที่ขาดความชัดเจนทางกฎหมาย (2) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ต้องอาศัยความรู้กฎหมายหลายด้าน และ (3) ข้อจำกัดในการให้คำแนะนำกฎหมายแก่ฆราวาสที่มาขอคำปรึกษา พระสงฆ์มีความต้องการพัฒนาความรู้กฎหมายคณะสงฆ์ กฎหมายทรัพย์สิน กฎหมายพื้นฐาน และกฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศ 2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า อุปสรรคหลักคือภาระหน้าที่ทางศาสนา รูปแบบการอบรมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และมุมมองที่แยกกฎหมายออกจากพุทธศาสนา ขณะที่ปัจจัยสนับสนุนคือความตื่นตัวของคณะสงฆ์และนโยบายภาครัฐ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรอบรมระยะสั้นเฉพาะด้าน การจัดทำคู่มือกฎหมายฉบับภาษาธรรม การสร้างเครือข่ายนักกฎหมายอาสา การพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ การจัดตั้งหน่วยให้คำปรึกษากฎหมายประจำเขตปกครองคณะสงฆ์ และการบูรณาการความรู้กฎหมายในการศึกษาพระปริยัติธรรม และ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า แนวทางพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายให้พระสงฆ์อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการจัดอบรมเชิงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ผลิตรายการเรียนรู้ที่เข้าใจง่ายพร้อมตัวอย่างจริง สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ใช้เทคโนโลยีออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษากฎหมายเฉพาะทาง และถ่ายทอดความรู้ผ่านเจ้าคณะท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา; ศักยภาพด้านกฎหมาย; พระสงฆ์; การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

Abstract

This research aimed to: 1) examine the problems and legal needs of Buddhist monks in Roi Et Province, 2) analyze the factors affecting the development of monks' legal capacity, and 3) propose guidelines for enhancing such capacity. The study employed a qualitative research methodology, with a sample group of 17 monks selected from various areas. Data were collected through in-depth interviews and focus group discussions. The findings revealed that the problems and legal needs of monks were identified in three key areas: a lack of legal clarity in temple property and land management, the administration of monastic affairs requiring multidisciplinary legal knowledge, and limitations in providing legal advice to laypeople. Monks expressed a strong need to enhance their understanding of ecclesiastical law, property law, fundamental legal principles, and information technology law. 2) Factors influencing the development of monks' legal capacity included both obstacles and supporting conditions. The main obstacles were heavy religious duties, inappropriate training formats, and the perception that law is separate from Buddhism. Supporting factors included the growing awareness among the Sangha and government policies promoting legal literacy. 3) The proposed guidelines emphasize a systematic and practical approach through continuous hands-on training, production of user-friendly learning materials, establishment of online learning platforms and specialized legal advisory centers, and regular knowledge dissemination through local monastic leaders. These measures aim to enable monks to perform their religious duties lawfully, effectively, and in accordance with both monastic discipline and civil law.

Keywords: Development guidelines; Legal Potential; Buddhist Monks;
Human Resource Development

บทนำ

พระสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาและเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนไทยมาโดยตลอด บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันมิได้จำกัดเฉพาะการสืบทอดพระธรรมวินัยหรือการทำหน้าที่ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการบริหารจัดการวัด การจัดการทรัพย์สิน ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน การปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้ยึดเหนี่ยวจิตใจของสังคมและชุมชน จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้อยู่รอดได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอันรุนแรงของโลกาภิวัตน์ โดยสามารถเปลี่ยนสถานการณ์วิกฤตให้เป็นโอกาส และมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้อย่างเหมาะสม (พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (แก้ววันทอง). 2554)

ในสังคมร่วมสมัย พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่เพิ่มมากขึ้นและขยายขอบเขตครอบคลุมไปถึงการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ การจัดระบบการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การดำเนินงานด้านสาธารณูปการ และการทำสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่ผู้ที่ยึดโอกาสและการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน (พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม และคณะ. 2564) ความหลากหลายของบทบาทเหล่านี้ส่งผลให้พระสงฆ์ต้องมีความเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายของประเทศในระดับที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในฐานะของผู้นำองค์กรที่ต้องควบคุมดูแลทรัพย์สินและการจัดการบุคลากร หรือในฐานะของบุคคลธรรมดาที่อาจต้องเผชิญกับปัญหาและข้อพิพาททางด้านกฎหมายต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนา หากยังมีบทบาทด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการบริหารจัดการกิจการทางศาสนา ซึ่งบทบาทที่หลากหลายเหล่านี้ทำให้พระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายในระดับที่มากขึ้น เช่น การควบคุมและจัดการทรัพย์สิน การดูแลบุคลากรในวัด รวมทั้งการปฏิบัติตามข้อบังคับของรัฐและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ “กฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายหลักหรือกฎหมายสูงสุดของการปกครองในทางโลก ส่วนพระวินัยในพระปาฏิโมกข์ เป็นเสมือนกฎหมายหลักในการปกครองของคณะสงฆ์ ... พระสงฆ์มีหน้าที่เช่นเดียวกับพลเมืองของประเทศ จึงมี 2 สถานะ คือสถานะที่เป็นพลเมืองของรัฐที่ต้องอยู่ภายใต้บังคับข้อกฎหมายของรัฐ และสถานะที่พระสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัยสงฆ์ ... โดยเฉพาะกฎหมายของรัฐ พระสงฆ์ต้องเรียนรู้เนื่องจากเป็นกฎหมายบ้านเมืองสำหรับทุกคน” (อดิศักดิ์ ตั้งปทุมชาติ. 2567)

อย่างไรก็ตาม กฎหมายบ้านเมืองนั้นมียอำนาจเหนือกว่ากฎหมายของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีความผิดเป็น “กรรมเดียว แต่ผิดหลายกฎหมาย” กฎหมายอาญาจะถูกพิจารณาเป็นอันดับแรกและมีศักดิ์สูงกว่ากฎหมายของคณะสงฆ์ ทั้งนี้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 29 และ 30 ให้อำนาจพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล ในการสั่งให้พระภิกษุสละสมณเพศได้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่กระบวนการยุติธรรมของฝ่ายบ้านเมือง นักวิชาการมองว่า การที่กฎหมายให้อำนาจแก่ฝ่ายบ้านเมืองมากเกินไปทำให้เกิดช่องว่างและอาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมได้ ตัวอย่างเช่น พระภิกษุที่ถูกลงโทษตามช่องว่างของกฎหมายอาจไม่สามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ได้ตามปกติ และกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์อาจสิ้นสุดลงก่อนที่จะได้เริ่มการสืบสวน (พระมหาเสาร์คำ ธมฺมธโร (ใส่แก้ว). 2565.)

นอกจากนี้ พระสงฆ์ในปัจจุบันยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายในฐานะบุคคลธรรมดา เช่น การถือครองทรัพย์สิน การจัดการข้อพิพาท และการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างความรู้ด้านกฎหมายให้กับพระสงฆ์(พระครูภาวนารัตนนาภรณ์, 2568)

ในบริบทของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชน ทั้งในฐานะผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้ทำหน้าที่เชื่อมโยงความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นเข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม พบว่าพระสงฆ์หลายรูปยังขาดศักยภาพด้านกฎหมาย โดยเฉพาะในประเด็นการจัดการศาสนสถาน การบริหารจัดการศาสนสมบัติ และสิทธิหน้าที่ของพระสงฆ์ในการติดต่อกับหน่วยงานราชการ ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายอย่างจริงจัง (พระมหาเสาร์คำ ธมฺมธโร (ใส่แก้ว). 2565.) ดังนั้น การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายแก่พระสงฆ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้กฎหมายในการบริหารจัดการกิจการสงฆ์และศาสนสมบัติได้อย่างโปร่งใสและมี

ประสิทธิภาพ การขาดความรู้ด้านกฎหมายอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิ การบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้อง หรือข้อพิพาทกับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน (พระครูภาวนารัตนาภรณ์, 2568) นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายยังเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับพื้นที่ เพราะจะช่วยให้พระสงฆ์เข้าใจบทบาทของตนในฐานะ “พลเมืองของรัฐ” ที่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมือง ควบคู่กับการดำรงตนภายใต้พระธรรมวินัย (อดิศักดิ์ ตั้งปทุมชาติ, 2567)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด” จึงมีความสำคัญยิ่ง ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ เพราะจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะทางกฎหมายของพระสงฆ์ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในทุกมิติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย อันจะส่งผลกระทบต่อการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ และเสริมสร้างภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในสังคมไทยร่วมสมัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

สมมติฐานในการศึกษา

1. ปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อการขาดความรู้ด้านกฎหมายของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. พระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความต้องการด้านกฎหมายในแง่ใดบ้างเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามบทบาทของพระสงฆ์ได้อย่างเหมาะสม
3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ควรมีลักษณะอย่างไร

สมมติฐานนี้สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่ทำให้พระสงฆ์ขาดความรู้ด้านกฎหมาย และเพื่อสร้างแนวทางที่สามารถพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการนำเสนอวิธีการที่สามารถประเมินและปรับปรุงศักยภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดในระยะยาว

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้านกฎหมายของพระสงฆ์ วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การพัฒนา และเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยสามารถแบ่งเนื้อหาได้เป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา คำว่า “แนวทาง” หมายถึง ทางปฏิบัติที่วางไว้เป็นแนว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545) เป็นวิธีการหรือกรอบการดำเนินงานที่เสนอขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่ง โดยอิงจากข้อมูลและผลการวิเคราะห์ในกระบวนการวิจัย อีกนัยหนึ่งแนวทางคือวิธีที่ใช้ยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ขณะที่คำว่า “พัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญหรือเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545) เช่นเดียวกับบุญสืบ ยังเจริญและคณะ (2568) ได้

เสนอว่าการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่ค่อย ๆ เติบโตที่ละเล็กละน้อย โดยมีลำดับขั้น หรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่นำไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัว และเติบโตขึ้น Nadler และ Wiggs (1986) อธิบายว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการเสริมสร้างศักยภาพผ่านกระบวนการฝึกอบรม (Training) การศึกษา (Education) และการพัฒนา (Development) เพื่อให้บุคลากรสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของความสำเร็จและความยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและสังคม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนา คำว่า “รูปแบบ” หมายถึง โครงสร้างหรือแบบจำลองที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์หรือกระบวนการอย่างเป็นระบบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) บุญชม ศรีสะอาด (2550) และประสิทธิ์ นิมิบุญมา (2557) อธิบายว่าของรูปแบบจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง สามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกต อีกทั้งยังเป็นการชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผล ทำให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ในการศึกษา ซึ่งทั้งองค์ประกอบของรูปแบบและคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบในลำดับต่อไป ขณะที่พิรดา มาลาม (2563) เห็นว่า “รูปแบบ” เป็นเครื่องมือทางปัญญาที่ช่วยให้การอธิบายปรากฏการณ์ซับซ้อนเป็นระบบและง่ายต่อการทำความเข้าใจ อย่างไรก็ตาม “รูปแบบการพัฒนา” คือการจัดระบบแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่น และสามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทได้จริง

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพ คำว่า “ศักยภาพ” หมายถึง ภาวะแฝงหรืออำนาจที่สามารถพัฒนาให้เกิดผลจริงได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545) ชูชัย สมितिไกร (2549) อธิบายว่าศักยภาพคือคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน เช่น ความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ ขณะที่ ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2556) เสนอแนวคิด KSAs (Knowledge, Skills, Attributes) ซึ่งสะท้อนพฤติกรรมและสมรรถนะที่สามารถวัดผลได้

กล่าวโดยสรุป ศักยภาพของพระสงฆ์ หมายถึง ความสามารถทั้งทางธรรมและทางโลกที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้และการฝึกฝน เพื่อให้ปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามหลักกฎหมายและหลักพระธรรมวินัย

4. แนวคิดที่สอดคล้องกับสาขารัฐศาสตร์และกฎหมาย เพื่อให้การพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์มีความสอดคล้องกับกรอบทางวิชาการ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทางรัฐศาสตร์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) อำนาจและความชอบธรรม (Power and Legitimacy) มักซ์ เวเบอร์ (Max Weber, 1978) อธิบายว่า “อำนาจ” หมายถึงความสามารถในการบังคับให้ผู้อื่นกระทำตาม แม้จะมีการต่อต้าน ส่วน “ความชอบธรรม” คือการได้รับการยอมรับว่าการใช้อำนาจนั้นถูกต้องและเหมาะสม การพัฒนาความรู้ทางกฎหมายช่วยให้พระสงฆ์ใช้อำนาจทางศีลธรรมควบคู่กับหลักกฎหมายได้อย่างถูกต้อง

2) หลักนิติธรรม (Rule of Law) Dicey (1885) เสนอว่าหลักนิติธรรมคือรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม การลงโทษต้องเป็นไปตามกระบวนการยุติธรรมที่ชอบธรรม พระสงฆ์ยึดหลักนิติธรรมจะสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างโปร่งใสและเป็นธรรม

3) ธรรมาภิบาล (Good Governance) ประกอบด้วย 6 หลัก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) การนำหลักการเหล่านี้มาใช้ในกิจการคณะสงฆ์จะช่วยให้การบริหารเป็นระบบ โปร่งใส และตรวจสอบได้

4) สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง (Rights and Duties of Citizens) จอห์น ล็อก (John Locke, 1689) เสนอแนวคิดสิทธิตามธรรมชาติ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน ซึ่งรัฐต้องคุ้มครอง พระสงฆ์ในฐานะพลเมืองย่อมต้องเข้าใจกฎหมายและปฏิบัติอย่างถูกต้อง

5) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับรัฐ (Religion and State) ในบริบทของประเทศไทย รัฐและศาสนาอยู่ในความสัมพันธ์เชิงเกื้อกูล รัฐอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ขณะที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตามกรอบกฎหมายของรัฐเพื่อความสมดุลระหว่างศาสนาและสังคม

6) ความยุติธรรม (Justice) จอห์น รอลส์ (John Rawls, 1971) เสนอแนวคิด “ความยุติธรรมคือความเสมอภาค” (Justice as Fairness) ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องตั้งอยู่บนหลักความเสมอภาคและความโปร่งใส

แนวคิดเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่อธิบายความจำเป็นของการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายให้แก่พระสงฆ์ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามหลักกฎหมาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างฐานความรู้และแนวคิดในการดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ผลงานวิจัยที่มีเนื้อหาใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องในสามประเด็นหลัก ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของพระสงฆ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ประการแรก งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของพระสงฆ์ เช่น งานของพระมหาประยูร คำมา และคณะ (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาความยุติธรรมในกฎหมายวินัยสงฆ์ไทย พบว่ากระบวนการพิจารณาความผิดทางวินัยของพระสงฆ์ในปัจจุบันยังขาดมาตรฐานที่ชัดเจน ส่งผลให้พระสงฆ์บางรูปอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการทางวินัย จึงเสนอให้มีการปรับปรุงระบบกฎหมายและกฎหมายอาญาให้มีความโปร่งใสและสอดคล้องกับหลักนิติธรรมมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับงานของสมศักดิ์ สุขเพ็ง (2564) ที่ศึกษาการพัฒนากฎหมายการละสมณเพศของพระภิกษุ โดยพบว่าบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายอาญาที่เกี่ยวเนื่องยังขาดความชัดเจนทั้งในด้านอำนาจหน้าที่ หลักเกณฑ์ และกระบวนการ จึงเสนอแนวทางการปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและกฎหมายในปัจจุบัน งานวิจัยทั้งสองชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการเสริมสร้างความรู้ทางกฎหมายแก่พระสงฆ์ เพื่อให้สามารถเข้าใจและปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง รวมถึงมีส่วนร่วมในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมภายในคณะสงฆ์ให้มีมาตรฐานและความเป็นธรรมมากขึ้น

ประการที่สอง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ มุ่งเน้นไปที่แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะ ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พระมหาอรุณพงษ์ สิริโสภณ และคณะ (2563) ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการแบบมีส่วนร่วมในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยเสนอว่าการพัฒนาควรอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันพัฒนากลไกการบริหารงานคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ พระครูปลัดสำราญ สิริสาโร (2561) ศึกษาแบบแผนการพัฒนา

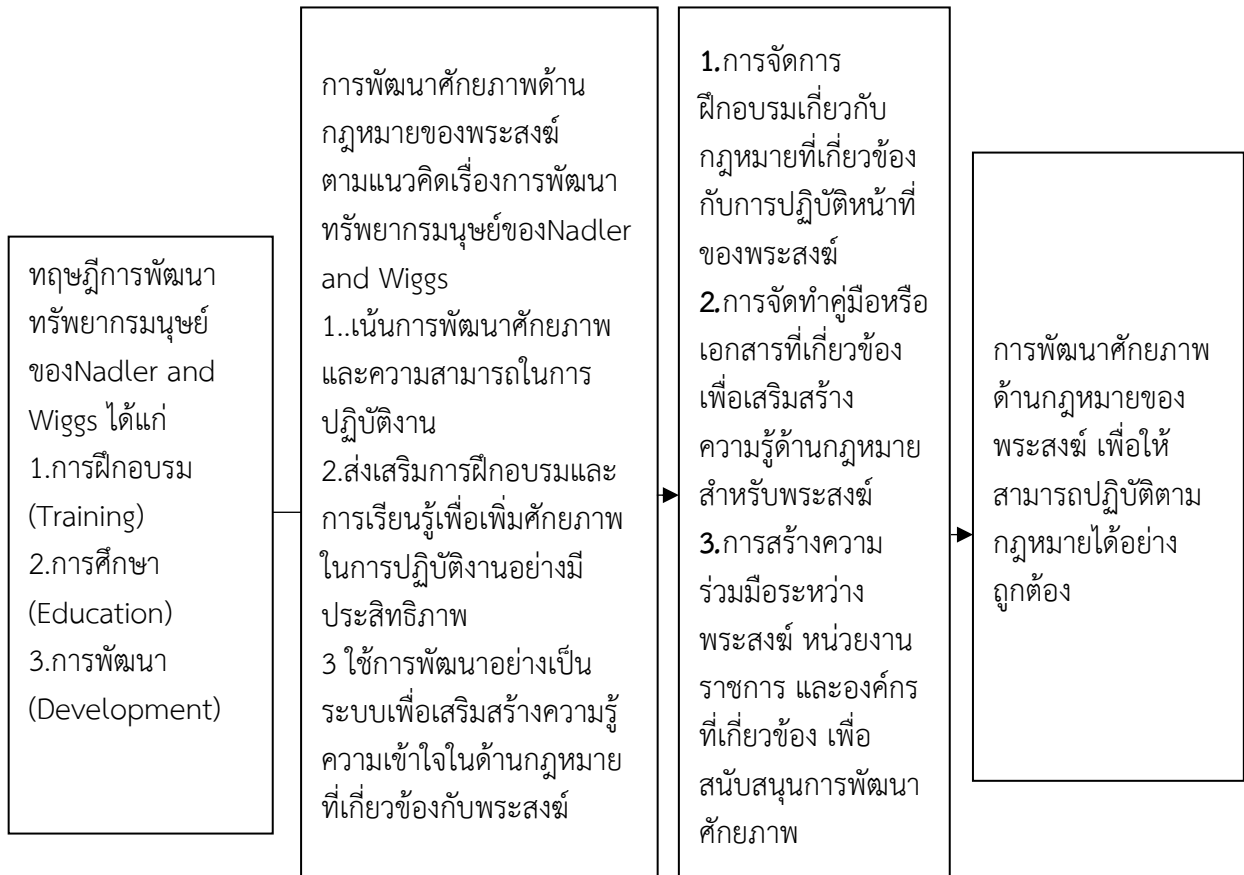
ศักยภาพของพระสังฆาธิการจังหวัดนครราชสีมา พบว่าการพัฒนาศักยภาพจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการบุคลากรที่เหมาะสม รวมทั้งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฺฒโน (2562) ได้ศึกษาการพัฒนา ศักยภาพของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 พบว่าพระสงฆ์ควรได้รับการส่งเสริมทั้งด้านความรู้ทางธรรมและทางโลก ควบคู่กับการสนับสนุนงบประมาณและเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถบริหารจัดการงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมสมัยใหม่ งานวิจัยกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ทั้งด้านการศึกษา การฝึกอบรม และทรัพยากร เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับบทบาทในยุคปัจจุบัน

ประการสุดท้าย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่น งานของพระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เมธิโก) (2565) ที่ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพในระดับดี แต่ยังมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มการอบรมความรู้ด้านกฎหมายและเทคโนโลยี เพื่อให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีมาตรฐานและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่นเดียวกับงานของสนอง ธีธัญญานนท์ และคณะ (2561) ที่ศึกษารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 พบว่าพระสงฆ์ผู้บริหารควรมีความรู้ทั้งด้านกฎหมายและพระธรรมวินัย รวมทั้งควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและตรวจสอบได้

เมื่อพิจารณาภาพรวมของงานวิจัยทั้งสามกลุ่ม จะเห็นได้ว่าแนวโน้มสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันมุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านกฎหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของพระสงฆ์ให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามหลักกฎหมายและพระธรรมวินัย รวมทั้งบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาโดยอ้างอิงทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ Nadler และ Wiggs (1986) ซึ่งเสนอแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ การฝึกอบรม (Training), การศึกษา (Education) และ การพัฒนา (Development) โดยแนวคิดทั้งสามประการนี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการตามกรอบแนวคิด สรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก** ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยพระสังฆาธิการ นักวิชาการและบุคคลผู้มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนางานคณะสงฆ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 17 รูป กลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และมีส่วนร่วมโดยตรงในประเด็นการพัฒนาศักยภาพทางกฎหมายของพระสงฆ์ ทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความลึก และสามารถสะท้อนสภาพความเป็นจริงได้อย่างถูกต้องและครอบคลุม

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 3 ประเภทหลัก ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Form) พัฒนาโดยอาศัยการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระสงฆ์และนักวิชาการด้านกฎหมาย โดยมุ่งเน้นการสอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางกฎหมายของพระสงฆ์ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

2.2 แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guide) ใช้ในการจัดประชุมกลุ่มเฉพาะระหว่างพระสังฆาธิการ นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์สถานการณ์ และเสนอแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

2.3 บันทึกภาคสนาม (Field Notes) ใช้สำหรับจดบันทึกพฤติกรรม คำพูด และบรรยากาศระหว่างการเก็บข้อมูล เพื่อช่วยเสริมความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามกระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบคลุม และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ

3.1 การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Study) เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดำเนินการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อค้นหามุมมอง ประสบการณ์ และความคิดเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์

3.3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จัดขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ พระสังฆาธิการ และผู้เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นการยืนยันผลการสัมภาษณ์และร่วมกันเสนอแนวทางการพัฒนาอย่างมีระบบ

3.4 การตรวจสอบและบูรณาการข้อมูล (Triangulation and Integration) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อยืนยันความถูกต้องและเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการสังเคราะห์สาระจากข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน คือ

4.1 การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorization) แยกประเด็นสำคัญจากเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เห็นโครงสร้างของข้อมูลที่ชัดเจน

4.2 การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison) วิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาประเด็นร่วมและประเด็นเฉพาะ

4.3 การสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) เพื่อสร้างข้อสรุปที่สะท้อนสภาพจริงและสามารถนำไปพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยมุ่งเน้นให้เกิดการบูรณาการระหว่างทฤษฎีและประสบการณ์จริงของผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมพระสงฆ์ในระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้านกฎหมายของพระสงฆ์

วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมาย และเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อบริบทของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาที่ได้สามารถสรุปและอภิปรายได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาและความต้องการด้านกฎหมายของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดต้องเผชิญกับปัญหาด้านกฎหมายที่สำคัญ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

1.1 กลุ่มปัญหาด้านทรัพย์สินและที่ดินของวัด ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อการทำงานของวัดโดยตรง ประกอบด้วยปัญหาการขาดความชัดเจนในเอกสารสิทธิ์ที่ดิน การบุกรุกพื้นที่ของวัด การจัดการเงินบริจาคที่ไม่เป็นไปตามระบบ และความไม่แน่ใจในการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด

1.2 กลุ่มปัญหาด้านการบริหารจัดการวัด ที่มักเกิดจากความไม่เข้าใจในกระบวนการทางกฎหมาย เช่น ขั้นตอนการขออนุญาตจัดงานประเพณี ข้อพิพาทเกี่ยวกับระดับเสียงจากกิจกรรมทางศาสนา และกระบวนการรับบริจาคที่ถูกต้องตามกฎหมาย

1.3 กลุ่มปัญหาการให้คำปรึกษาแก่ประชาชน ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตใจของชุมชน โดยชาวบ้านมักขอคำปรึกษาในเรื่องกฎหมายที่ดิน การแบ่งมรดก และปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว

สำหรับความต้องการด้านความรู้ทางกฎหมาย พระสงฆ์มีความเห็นสอดคล้องกันว่าความรู้ด้านกฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันตนเองจากการถูกหลอกลวง สร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการวัด และเป็นที่ยังชีพทางปัญญาให้กับชุมชน โดยสาขาความรู้ที่ต้องการ ได้แก่ กฎหมายคณะสงฆ์ กฎหมายที่ดินและทรัพย์สิน กฎหมายแพ่งและอาญาเบื้องต้น กฎหมายการศึกษา กฎหมายด้านสื่อและเทคโนโลยี และกฎหมายเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาและสังคม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมาย แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม

2.1 ปัจจัยข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรค ประกอบด้วย ข้อจำกัดด้านเวลาเนื่องจากภารกิจที่หลากหลาย ระบบการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมและไม่ต่อเนื่อง การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญและเครือข่ายให้คำปรึกษา และอุปสรรคด้านทัศนคติที่มองว่าความรู้ด้านกฎหมายเป็นเรื่องทางโลก

2.2 ปัจจัยเอื้ออำนวยที่สนับสนุน ได้แก่ การตระหนักรู้ที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับความจำเป็นของความรู้ด้านกฎหมาย และการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ แม้ว่าจะยังไม่ครอบคลุมและต่อเนื่องเท่าที่ควร

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์

จากการวิจัยครั้งนี้ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายให้แก่พระสงฆ์ทั้งสิ้น 6 แนวทาง โดยเริ่มจากการจัดอบรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมุ่งเน้นให้พระสงฆ์สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริง นอกจากนี้ยังควรผลิตสื่อการเรียนรู้ที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้สะดวก โดยใช้ภาษาที่เรียบง่ายพร้อมยกตัวอย่างสถานการณ์จริงประกอบ

ในด้านการบูรณาการความร่วมมือ ควรมีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน รวมถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังควรจัดตั้งศูนย์บริการให้คำปรึกษาทางกฎหมายโดยเฉพาะสำหรับพระสงฆ์ และที่สำคัญคือการถ่ายทอดความรู้อย่างสม่ำเสมอในระดับพื้นที่ โดยผ่านเจ้าคณะระดับอำเภอและตำบล เพื่อให้การเผยแพร่ความรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกพื้นที่

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงผลการค้นพบเข้ากับทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ของ Nadler and Wiggs (Training, Education, Development) มีประเด็นที่น่าสนใจตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันเผชิญกับปัญหาหลัก 3 ประการ ได้แก่ การจัดการทรัพย์สินและที่ดิน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ และข้อจำกัดในการให้คำปรึกษากับฆราวาส ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของบทบาทพระสงฆ์ในสังคมยุคใหม่ ซึ่งมีไม่เพียงการปฏิบัติตามพระวินัยเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองที่อยู่ภายใต้กรอบกฎหมายของรัฐด้วยความซับซ้อนดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์จำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจในกฎหมาย เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิและปัญหาทางกฎหมาย ตลอดจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ได้รับผลกระทบจากปัจจัยหลายประการ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ภาระหน้าที่ทางศาสนาที่หนักหน่วงหรือพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการมีศาสนกิจมาก รูปแบบการอบรมที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของวิถีชีวิตของพระสงฆ์ และทัศนคติที่แยกกฎหมายออกจากพุทธศาสนา โดยเฉพาะมุมมองที่มองว่ากฎหมายเป็นเรื่องของโลกธรรม ซึ่งเป็นข้อจำกัดเฉพาะตัวของคณะสงฆ์ ปัญหานี้จึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขผ่านการสร้างความเข้าใจใหม่ในแนวคิดที่ว่า “กฎหมาย” เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลและความโปร่งใส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เน้นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพุทธธรรม จากมุมมองของทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) อุปสรรคเหล่านี้สะท้อนความจำเป็นที่การพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ที่จะต้องดำเนินไปภายใต้กรอบของ “การพัฒนาอย่างเป็นระบบ” (Systematic Development) เพื่อให้แน่ใจว่าการฝึกอบรมและกระบวนการเรียนรู้ (Training and Education) มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของพระสงฆ์ แนวทางนี้มุ่งเน้นการปรับปรุงกลไกการพัฒนาศักยภาพตามกระบวนการ POSDC (Planning, Organizing, Staffing, Directing, Controlling) ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยืนยันความเหมาะสมในการบริหารจัดการองค์กรหรือการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมาย

3. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้นำเสนอ ได้แก่ การอบรมเชิงลึก การจัดทำสื่อที่เข้าใจง่ายโดยใช้ภาษาธรรม การสร้างเครือข่ายออนไลน์และอาสาสมัคร รวมถึงการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเฉพาะทาง ทั้งหมดนี้เป็นการตอบสนองโดยตรงต่อปัจจัยอุปสรรคที่พบในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นการฝึกปฏิบัติ (Practical Training) และการใช้เทคโนโลยีออนไลน์ ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและสอดคล้องกับภารกิจหลากหลายของพระสงฆ์

แนวทางดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) ของ Nadler and Wiggs ได้อย่างชัดเจน ได้แก่

3.1 การฝึกอบรม (Training) คือการจัดอบรมเชิงลึกเกี่ยวกับกฎหมายอย่างต่อเนื่องเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มพูนทักษะและความสามารถด้านกฎหมายให้กับพระสงฆ์

3.2 การศึกษา (Education) คือการผลิตสื่อการเรียนรู้ที่เข้าถึงง่าย เช่น คู่มือภาษาธรรม และการบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายเข้าสู่หลักสูตรพระปริยัติธรรม เป็นการเสริมสร้างความรู้พื้นฐานและความเข้าใจเชิงวิชาการ

3.3 การพัฒนา (Development) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและศูนย์ให้คำปรึกษาเฉพาะทาง ช่วยสร้างระบบสนับสนุนระยะยาว เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายอย่างเป็นระบบ แนวทางนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้าที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการ

จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎี HRD ของ Nadler and Wiggs ในบริบทเฉพาะของคณะสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำหรับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ควรจัดทำนโยบายและแผนงานระยะยาวสำหรับการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์อย่างเป็นระบบ

1.2 สำหรับสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรม ควรบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายเข้าในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมและหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ควรพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์โดยเฉพาะ และจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับภารกิจของพระสงฆ์

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 สำหรับพระสังฆาธิการ ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์ในสังกัดมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้านกฎหมาย และสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองด้านนี้ และควรจัดตั้งคณะกรรมการหรือกลุ่มงานด้านกฎหมายในระดับคณะสงฆ์ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายระหว่างวัดในเรื่องการบริหารจัดการที่เป็นไปตามกฎหมาย

2.2 สำหรับพระสงฆ์ ควรตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ด้านกฎหมายและแสวงหาโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และควรสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน และกับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ด้านขอบเขตการศึกษา ควรขยายการศึกษาไปยังจังหวัดอื่นๆ ในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถเปรียบเทียบได้ และควรศึกษาเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์ที่มีบทบาทหน้าที่เฉพาะ เช่น เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์ที่รับผิดชอบงานด้านต่างๆ

3.2 ด้านวิธีการวิจัย ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อทดลองนำแนวทางการพัฒนาไปใช้และประเมินผลในทางปฏิบัติ และควรใช้การวิจัยเชิงปริมาณร่วมด้วย เพื่อศึกษาระดับความรู้อัตนคติของพระสงฆ์ต่อกฎหมายในวงกว้าง

3.3 ด้านเนื้อหาการศึกษา ควรศึกษาเฉพาะเจาะจงในแต่ละสาขาของกฎหมาย เช่น กฎหมายที่ดิน กฎหมายคณะสงฆ์ หรือกฎหมายภาษีอากร และควรศึกษาผลกระทบของการมีความรู้ด้านกฎหมายต่อ

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดและความพึงพอใจของประชาชน นอกจากนี้ควรศึกษาแนวทางการบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและลดความขัดแย้งทางความคิด

3.4 ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ควรศึกษาและพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ และควรพัฒนาแอปพลิเคชันหรือระบบปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถให้คำปรึกษาด้านกฎหมายเบื้องต้นสำหรับพระสงฆ์

การวิจัยครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ หากมีการนำข้อเสนอแนะเหล่านี้ไปใช้อย่างจริงจัง จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาสถาบันพระสงฆ์และสังคมไทยโดยรวมในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ก่อให้เกิด องค์ความรู้ใหม่ ที่นำเสนอการพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายสำหรับพระสงฆ์อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทเฉพาะ (Contextualized Systemic Development) โดยมีลักษณะที่โดดเด่นดังนี้

1. การบูรณาการกฎหมายให้เข้าถึงได้ง่ายกับวิถีสงฆ์ องค์ความรู้ที่พบคือ การพัฒนาศักยภาพจะสำเร็จได้ต้องอาศัย “รูปแบบการพัฒนาที่ผสมผสานหลักกฎหมายทางโลกเข้ากับวิถีชีวิตทางธรรม” โดยเฉพาะการเปลี่ยน “ทัศนคติที่แยกกฎหมายออกจากพุทธศาสนา” ให้เป็นแนวคิดที่ว่า “กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารกิจการสงฆ์ตามหลักธรรมาภิบาล” ซึ่งนำไปสู่การเสนอ “คู่มือกฎหมายฉบับภาษาธรรม” (Legally Simplified Manual using Dharma Language) ที่เป็นนวัตกรรมของกระบวนการ “การศึกษา” (Education) ในบริบทสงฆ์

2. โมเดลการเรียนรู้แบบเครือข่ายเฉพาะกิจ องค์ความรู้ที่พบคือ การแก้ไขปัญหาด้านเวลาและผู้เชี่ยวชาญต้องทำผ่านโมเดล “เครือข่ายความร่วมมือเชิงรุก” (Proactive Cooperation Network) ที่ใช้เทคโนโลยีออนไลน์ ร่วมกับการจัดตั้ง “ศูนย์ให้คำปรึกษากฎหมายเฉพาะทางประจำเขตปกครองคณะสงฆ์” ภายใต้กลไกของ “การถ่ายทอดความรู้แบบประจำภาคผ่านพระสังฆาธิการเจ้าคณะผู้ปกครอง” ซึ่งเป็นแนวทางที่รวมเอาหลักการ “การพัฒนา” (Development) ของ Nadler และ Wiggs เข้ากับการใช้กลไกการปกครองคณะสงฆ์ที่มีอยู่

3. การจัดการความรู้ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะ องค์ความรู้ใหม่นี้ต่อย้ำว่า การทำให้กฎหมายเข้าถึงได้ง่าย และการใช้เทคโนโลยี ต้องตอบสนองต่อปัญหาหลัก 3 ด้านที่ค้นพบ (ทรัพย์สิน/ที่ดิน, บริหารกิจการ, ให้คำปรึกษาฆราวาส) โดยเฉพาะการจัดการ “ทรัพย์สินและที่ดินวัดที่ขาดความชัดเจนทางกฎหมาย” ซึ่งเป็นประเด็นเร่งด่วนในพื้นที่

องค์ความรู้ที่ค้นพบใหม่นี้ ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายของพระสงฆ์ต้องเป็นไปตามแนวทางที่ครอบคลุมและสร้างระบบสนับสนุนที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ชูชัย สมितिไกร, (2552). การสรรหา การคัดเลือก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง, (2550). **มารู้จัก Competency กันเถอะ** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). **การวิจัยเบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญสืบ ยิ่งเจริญ. (2568). การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนตามแนวพุทธ. **วารสารวิจัยและวิชาการบวรพัฒน์**, 3 (2), 5.
- ประสิทธิ์ นิยมบุญมา. (2564). **รูปแบบการถ่ายทอดอาชีพการทำปานชอยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: กองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (แก้ววันทอง). (2554). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม**. 7(2),7.
- พระมหาวิเชียร วชิรธมโม และคณะ. (2564). บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยยุคปัจจุบัน. **วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, 3 (6), 44-45.
- อดิศักดิ์ ตั้งปทุมชาติ. (2567). พระสงฆ์กับการเรียนรู้กฎหมายบ้านเมือง. **วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**, 22 (2), 132.
- พระมหาเสาร์คำ ธรรมธีโร (ใสแก้ว). (2535). ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการลงโทษพระสงฆ์กับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย. **วารสารวิจัยวิชาการ**, 5 (3), 247.
- พระมหาประยูร คำมาและคณะ. (2564). การพัฒนาความยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายว่าด้วยวินัยสงฆ์ไทย, **วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์**, 5 (2), 73-84.
- สมศักดิ์ สุกเพ็ง. (2566). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนากฎหมายว่าด้วยการจัดดำเนินการให้พระภิกษุสงฆ์ **สมณเพศ**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอรุณพงษ์ สิริโสภณ และคณะ. (2565). แนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการแบบมีส่วนร่วมในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม, **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**, 9 (3), 362-375.
- พระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เมธิโก)และคณะ. (2567). ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเดา (อ). **วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี**. 7 (1). 1-2.
- พระครูปลัดสำรวย สิริสาโร (ช่างกระโทก). (2559). **รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระครูภาวนารัตนาภรณ์, (2568). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในการเรียกร้องเอาทรัพย์สินมรดกของพระภิกษุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622. **วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์**, 8 (1), 139-145.
- พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน(หงส์วิลัย). (2563). การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 25, **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**, 7 (4), 219-226.

- พิรดา มาลาม. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารจัดการการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีพ.ศ. 2542.(2542, 10
สิงหาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 116 ตอนที่ 63 ง.
- สนอง ธีัญญานนท์และคณะ. (2564). รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่
4) พ.ศ. 2561 ที่เหมาะสมกับภูมิสังคมจังหวัดเพชรบุรี. **วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์**. 6 (1), 76-77.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2552). **หลักธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการ
บ้านเมืองที่ดี**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Dacey, A. V. (1885). **Introduction to the Study of the Law of the Constitution**. London:
Macmillan
- Locke, J. (1689). **Two treatises of government**. Awnsam Churchill.
- Rawls, J.. (1971). **A theory of justice**. Harvard University Press.
- Nadler, Leonard, and Wiggs, Garland D.. (1989). **Managing Human Resource Development**.
San Francisco: Jossey-Bass.
- Weber, M.. (1978). **Economy and society: An outline of interpretive sociology**. University of
California Press.